

Vogels van de Nederlandse Rode Lijst

Aflevering 5: De Ortolaan

Tom Loorij

Oudejaarsavond 1995, de eetzaal in het presidentiële paleis in Parijs. President François Mitterrand is stervende. De grote lekkerbek heeft een 30-tal van zijn beste vrienden uitgenodigd voor het diner omdat hij nog één keer voor het laatst, wil genieten van zijn allerlekkerste lievelingsgerechten. Eerst slurpt hij dertig oesters naar binnen, gevolgd door een grote portie ganzenlever. En dan volgt het hoofdgerecht: de Ortolaan. Eén van zijn vrienden heeft er drie weten te bemachtigen. Hij heeft ze klaar laten maken volgens het beproefde recept door zijn privé-kok. Eerst vetgemest door het voeren van gierstepap, vervolgens op traditionele manier gedood door een prik met een stevige naald in de kop, geplukt en gemarineerd in de beste Armagnac gedurende een uur. Vervolgens precies acht minuten met huid en ingewanden de oven in. Mitterrand trekt een groot wit servet over zijn hoofd heen en steekt de eerste met de kop naar voren in zijn mond. Na acht minuten kauwen komt het ultieme moment, het fijn gemalen eten wordt doorgeslikt. De andere twee volgen; doodstil is het, alleen het smakken van de president wordt gehoord. En zo verdwenen er drie Ortolanen in de maag van Mitterrand. Zelfs Mitterrand's vrienden keurden zijn gedrag af.

Het verhaal is waar, na deze maaltijd at hij niet meer en acht dagen later was hij dood*. In 1995 had de achteruitgang van de Ortolaan zich in West-Europa al in alle hevigheid voorgedaan, ook in Frankrijk.

De Ortolaan in Nederland

Het is nauwelijks voor te stellen dat schattingen ervan uitgaan dat begin 20ste eeuw de stand maar liefst 3.000 tot 5.000 paar zou hebben bedragen. In de jaren vijftig was het aantal wel teruggelopen, maar toen hadden wij nog steeds een gezonde Ortolanenstand van zo'n 1.200 tot 1.500 paar. Ze zaten in Zuidoost-Groningen, Drenthe, de Achterhoek, Noord-Brabant en Limburg tot zelfs in Zeeuws-Vlaanderen toe.

Rond 1980 was 90% hiervan al weggevaagd en rond 1990 werden er nog maar dertig tot veertig paar geteld. De achteruitgang bleek niet te stuiten en in 1999 werd het laatste bewezen broedgeval vastgesteld. In 2003 werd weliswaar nog een alarmerende vogel gehoord, maar eventueel broeden kon niet worden aangetoond. Ook in 2014 was er een zingend mannetje in Noord-Brabant, maar dit was een vrijwel zeker ook een solist. Dat hij op de Rode Lijst van 2004 nog de vermelding 'ernstig bedreigd' had, heeft hij alleen te danken aan het feit dat de gehanteer-

de strenge criteria een soort pas als verdwenen uit Nederland beschouwen als hij tien opeenvolgende jaren niet meer in ons land heeft gebroed. In 2016 voldeed hij hier wel aan en toen stond hij dus wel als 'verdwenen uit Nederland' te boek op de Rode Lijst.

* Bron: Michael Paterniti, The Last Meal, Esquire Magazine, mei 1998.

Ortolanen komen nog in verscheidene West-Europese landen voor. Soms in biotopen die heel anders zijn dan de voormalige biotopen waarin in Nederland deze soort ooit broedde. Deze opname is gemaakt op een bergweide in de Sierra de Gredos in Spanje.

Foto: Tom Loorij.

De biotoop verdween

De Ortolaan hield bij ons van het kleinschalige boerenlandschap met houtwallen, verspreid staande bosjes en kruidenrijke bermen van onverharde wegen die de kleine roggeakkers doorsnijden. Landschap dat we zo'n vijftig jaar geleden nog overal in het oosten en het zuiden van ons land konden tegenkomen maar nu plaats heeft moeten maken voor uitgestrekte maïsvelden, percelen omzoomd door prikkeldraad in plaats van meidoornhagen en gladgeschoren bermen. Nederland vormde de noordwestelijke grens van het verspreidingsgebied van de Ortolaan.

De soort komt nog voor in Scandinavië tot aan de poolcirkel, maar evengoed nog in Spanje en in Oost-Europa tot diep in Azië. In deze landen bewoont hij soms heel andere biotopen dan in Nederland. Zo kwam ik op steenachtige bergweiden van de Sierra de Gredos in Spanje de Ortolaan tegen boven de boomgrens! Dat is niet bepaald een biotoop waar je onmiddellijk deze soort zou verwachten als je zijn voorkeur bij ons kent.

Herstel van de oorspronkelijke kleinschalige biotoop is de enige mogelijkheid dat de Ortolaan misschien ooit terugkeert als broedvogel. Maar spontane hervestiging moet bijna uitgesloten worden geacht. Ook in onze buurlanden België en Duitsland is hij namelijk hard achteruitgegaan en op veel plekken verdwenen en er is steeds minder doortrek van Ortolanen vanuit hun broedgebied in Scandinavië, een teken dat het daar ook slecht met de soort gaat.

Tot slot

Alhoewel de vogel bij wet beschermd is in Frankrijk worden er jaarlijks in de streek Les Landes nog tienduizenden Ortolanen illegaal gevangen om de oude consumptietradities in ere te houden. In 2017 startte de nieuwe Minister van Milieu een actie om hier een eind aan te maken onder zware druk van de Europese Unie.

■ T.P.J. Loorij, Rozentuin 31, 2272 XA Voorburg, e-mail: tloorij@xs4all.nl.